

Eugen Simion, pilon al criticii generației '60 (I)

Drd., GEORGE PANȚICĂ
Universitatea „Dunărea de Jos” Galați

Résumé: *Le but de cette étude est de mettre en évidence la position créative d'Eugen Simion, ainsi que l'impact que sa critique a eu sur la trajectoire de la littérature dans un contexte social et politique délicat. La formation à l'école française a développé l'horizon d'analyse littéraire du critique, avec un impact sur la génération des années '60, à laquelle il accorde une grande attention. Eugen Simion maintient fermement son axe déontologique, fidèle au modèle Lovinescu par contagion, mais dont le critique se détache lorsqu'il s'agit de l'exclusivisme anti-traditionaliste d'Eugen Lovinescu. C'est la méthode polythématique richardienne qui l'influence et qu'il intègre à son propre système d'investigation critique.*

Mots-clés : *Eugen Simion, critique littéraire, panorama critique*

Eugen Simion, personalitate complexă a vieții culturale românești, profesor, academician, fost Președinte al Academiei Române, scriitor și critic literar este autorul unei opere fără de care literatura română contemporană nu poate fi receptată în mod obiectiv.

Experiența dobândită la Paris este un bun prilej pentru a audia cursurile sau pentru a participa la seminariile unor critici și teoreticieni de mare prestigiu, precum: Jean-Pierre Richard, Roland Barthes, Marcel Raymond, Jean Rousset, Jean Starobinsky, Georges Poulet, cărora le va citi cărțile fundamentale, trecându-le printr-o grilă critică personală. Metoda politematistă richardiană este cea care îl influențează și pe care o integrează în propriul sistem de investigație critică ”Aici am descoperit noua critică și tot aici am înțeles condiția mea de intelectual român. Parisul m-a spălat de prejudecăți și mi-a dat un veritabil gust european. Atunci m-am vindecat, îmi vine să cred, de complexe intelectualului roman”. [Simion, 1998: 385]

Prin critica sa, Eugen Simion oferă multiple ”ipostaze ale eului critic” [Ifrim: 2013], rămânând fidel criteriului estetic. Acesta este temelia formării sale intelectuale în contextul instabilității, derapajelor și al schimbărilor neprevăzute ca urmare a principiilor ideologice din perioada regimului opresiv. Își menține axa deontologică în mod neclintit, fiind credincios modelului lovinescian prin contagiune, dar de care criticul se desparte atunci când vine vorba de exclusivismul antitraditionalist al lui Eugen Lovinescu ”mă consider un lovinescian și acțiunea mea critică s-a fixat încă de la început în sensul gândirii sale critice. Mă despart, azi, de el în privința tradiționalismului spiritual românesc” [Grigor, 2001: 13]. Dacă pentru maestrul Eugen Lovinescu

tema era principalul criteriu de selecție și situare valorică, pentru Eugen Simion reprezintă un alt motiv de detașare față de modelul său lovinescian pe lângă temele artistice ale tradiționalismului și formele artistice ale acestora care nu pot fi respinse deoarece factorul purtător de valoare nu suportă definiții exclusive,.

A dat dovadă de consecvență neabătută deoarece și-a urmat propriul model pe care îl recomandă tinerilor, după cum afirmă în interviul acordat profesorului Andrei Grigor: *”îi sfătuiesc pe tinerii mei prieteni să mizeze pe el. Nu vor avea motive, îi asigur, să regrete. Mai ales că nu le cere nimic în schimb. Le sugerez doar să creadă în adevăr. Și le sugerez să nu trișeze ideile. Nu-i deloc rentabil. Îi mai sfătuiesc să nu le fie frică, frica este un sentiment omenesc, de acord, dar în critica literară frica este un sentiment paralizant îndeosebi într-un climat de libertate...”* [Simion, 2021:40].

Viziunea critică a lui Eugen Simion este întemeiată pe principiul autonomiei esteticului dublat de acela al primatului esteticului asupra ideologicului. Având în vedere manifestările diferite ante și post decembriste, trebuie menționat faptul că în creația literară românească, proza a fost mai tentată de tema politicului, iar din această atracție au rezultat unele cărți excepționale, dar și produse de serie ca expresie a neputinței scriitorilor de a rezista ispitei succesului public garantat. Asemeni scriitorilor, și critica literară a căzut deseori în capcana receptării și evaluării operei din unghiul exagerat, deschis de multe ori elementului politic, realizându-se așezarea eronată a valorilor. Detașat de aceste aspecte, Eugen Simion a rămas la distanță de elementele ideologice, fiind consecvent, lucid și devotat menirii reale pe care o avea critica literară. Făcând referire la romanul politic, criticul preciza în primul număr al *”Caietelor critice”* din 1983 *”romanul politic trebuie, pe scurt, să-și regăsească adâncimea și conștiința etică sau va ieși din sfera interesului general.”* [Simion, 2021:12].

Modelul original propus de criticul Eugen Simion vizează respectarea unui cod deontologic ferm, prin evitarea programatică a compromisurilor care conduc la descalificare și mistificare, după cum afirmă în volumul de interviuri *”În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor”*, publicată în anul 2012, *”frica duce, în cele din urmă, la compromisuri dezastruoase, compromisul, înainte de orice, cu ideile. Înfricoșat de reacția pe care o poate provoca poziția ta, începi să faci concesii, să nu spui decât pe jumătate din ceea ce crezi, apoi nu mai spui nimic. Și, la urmă, ajungi să mistifici totul.”* [Simion, 2021:40].

Modelul existențial și cel literar vor fi tutelate de spiritul lovinescian care îi marchează etapa intens formativă pentru elaborarea tezei de doctorat, îndrumată de Șerban Cioculescu și publicată în anul 1971. Este meritul lui Eugen Simion de a fi consacrat lovinescianismul în conștiința literară postbelică printr-o exegeză încă nedepășită, după cum afirmă în interviul *"În dialog cu Caius Dragomir. Despre modelele literaturii"*, convorbire reprodusă în volumul "Fragmente critice (II)": "L-am citit integral pe Lovinescu și am citit, ca sa spun astfel, epoca și sursele lui intelectuale. A fost o revelație. Scriind despre el am preluat un model moral. Un transfer jumătate voit, jumătate impus... Impus fără să știu, prin contagiune. Am descoperit urmărindu-i opera, un om care a sacrificat totul (cariera socială și viața afectivă) pentru literatură. Ceilalți critici (Titu Maiorescu, Garabet Ibrăileanu, George Călinescu) au avut și alte satisfacții în viața lor. Eugen Lovinescu aproape niciuna. Și, apoi, inteligența și bunătatea lui, convingerea lui nestrămutată în opțiunea estetică pe care am făcut-o din tinerețe... Stăpânirea lui în fața atâtor conflicte din viața literară, atitudinea lui morală și intelectuală... Caracter puternic, scriitor de clasă..." [Simion, 1998: 384-385].

Debutază în anul 1964 cu studiul "Proza lui Mihai Eminescu", care reprezintă un act de curaj deoarece alege să scrie despre proză și nu despre poezia eminesciană sugerând "o formă de solidarizare cu o întreagă campanie de reconsiderări, revizuri și recuperări." [Ștefănescu, 2002: 10]. Entuziasmul cu care tânărul critic analizează opera eminesciană este unul lucid, prin care pledează către vibrația intelectuală a creației, valorificarea fantasticului și a experienței omului de geniu. "Proza lui Mihai Eminescu" evidențiază o critică analitică, cu nuanțe descriptive și momente de reflecție, cu deschideri către aspecte teoretice. Eugen Simion își asumă rolul unui critic literar de a organiza proza eminesciană, astfel încât creația să evidențieze sensibilitatea originalității a romantismului eminescian, precum și caracterul modern actual al prozei eminesciene. Așadar, criticul literar evidențiază actualitatea și trăsăturile moderne ale operei, ca obiectiv principal, vizat în permanență, evidențiind faptul că proza eminesciană abordează marile probleme ale umanității, iar cititorul contemporan receptează frământările unei conștiințe înaintate, oprindu-se asupra dramei omului superior și raporturile acestuia cu societatea, cu persoana iubită, precum și atitudinea pe care o manifestă în raport cu marile probleme naționale, dar și dramele spiritului în dialog cu Universul. [Simion, 1964: 273]

În anul 1965, publică volumul "Orientări în literatura contemporană" la Editura pentru Literatură, în care "se poate sesiza exercitarea auzului critic

pentru surprinderea chiar și a celui mai nedeslușit zvon de poezie sau de proză de bună calitate.” [Simion, 1964: 273] Abordările critice din volumul amintit evidențiază rafinamentul stilului criticului în încercarea acestuia de a impune generația '60, apreciind un "lirism reflexiv, patetic, de esență rimbaldiană" [Simion, 1965: 154], poezia unei generații privită din unghiuri estetice diferite, "poezia unei vârste interioare, a unei experiențe istorice și sociale, tinzând tot mai vizibil spre sublimare și esențializare" [Simion, 1965: 154], precum și "intelectualizarea emoției, în sensul lui Labiș" [Simion, 1965: 154]. Eugen Simion susține direcția originală a poeziei noii generații în care se înscriu: Ion Alexandru, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Ana Blandiana și mulți alții. Analizând evoluția lui Nichita Stănescu de la primul volum *Sensul iubirii* din (1960) la volumul al treilea *Dreptul la timp* (1965), criticul constată expansiunea discursului liric de la un lirism *individualizat*, axat pe linia *vizualului*, către un lirism "ce materializează, în fond, miraculosul, candorile fundamentale, diafanitatea proprie unei vârste, punând totul sub reflectorul orbitor al iubirii" [Simion, 1965: 155]. Cu rezerve critice este primită, în schimb, cartea *Libertatea de a trage cu pușca*, scrisă de Geo Dumitrescu pe care o încadrează "o carte tinerească,- atrăgătoare, nici vorbă" [Simion, 1965: 99], în care metafora nu trebuie să fie *frumoasă*, ci *șocantă*, deoarece poetul privește "din unghiul unei sensibilități ulcerate totul: arta, societatea, iubirea, prietenia, moartea, convențiile sociale, etc. , luându-și în privința expresiei anumite libertăți. Ele converg, în esență, spre o reconsiderare critică a metaforei de tip clasic." [Simion, 1965: 99].

În anul 1971, când își începea stagiul parizian, a publicat cea de-a treia carte "Eugen Lovinescu scepticul mântuit", în esență, teza sa de doctorat care îl va ancora definitiv în elita criticii românești prin meticulozitatea cu care trasează un tablou critic complex al tuturor planurilor de activitate din creația lui Eugen Lovinescu, despre care se știe că a introdus conceptul de *metodă impresionistă* și cel care a fost "animatorul unui *modernism* teoretic, bazat pe ideea de *relativism*, *sincronism* și *diferențiere*." [Simion, 1971: 145] Este definit conceptul de critic lovinescian prezentând rolul acestuia "criticul nu e, cum crede toată lumea, produsul unei culturi, ci, înainte de orice, expresia unei sensibilități originale, un creator care se caută pe sine comentând pe alții" [Simion, 1971: 145], urmând a evidenția exagerarea lui Lovinescu pentru desființarea confuziilor: "criticul nu e, în cel mai fericit caz, decât fructul unui sistem ideologic, un individ cu ochelarii bine înfipți pe nas. În judecata celor mai mulți, el e sticletele care, venit târziu în fața creatorului biblic, după ce culorile primordiale se sfârșiseră, a fost uns cu ceea ce rămăsese de la celelalte

păsări mai norocoase.” [Simion, 1971: 6], pentru ca, în final, să concluzioneze prin evidențierea completă a convingerilor lovinesciene despre critica actuală, conștiința ideologică și estetică din ”necesitatea de a elibera, sub forma expresiei critice, un fond de liniști spirituale și afective, dintr-o necesitate - altfel spus- de confesiune.” [Simion, 1971: 6] În plus, Eugen Simion mai evidențiază, în *oglinzi succesive*, aspecte ale creației lovinesciene, dintre care amintim: revista și cenaclul ”Sburătorul” în care evidențiază ideile referitoare la dezvoltarea civilizației române moderne, valorile estetice, dar și conceptul critic lovinescian. Este evidențiată, cu meticulozitate, latura de istoric al literaturii române contemporane, critic al valorilor clasice, dar și al junimismului precum și latura polemică a lui E. Lovinescu. În esență, analiza creației lovinesciene a scos la iveală un ”Caracter puternic, scriitor de clasă... am ieșit altfel față de cum intrasem în această aventură... Sunt sigur de acest fapt. Mi-am format, cred, stilul și mi-am fixat modelul” [Simion, 1998: 385]. Eugen Simion manifestă înțelegere și respect față de creația lovinesciană așa cum numai un critic o poate avea față de alt critic, oferind o idee exactă despre amploarea și valoarea criticii lui Eugen Simion.

Referințe bibliografice

Corpus:

Simion, Eugen, *Proza lui Mihai Eminescu*, Editura pentru literatură, București 1964;

Simion, Eugen, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, 1965;

Simion, Eugen, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, Editura Carte românească, București, 1971;

Simion, Eugen, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Editura Curte Veche, București, 2021

Studii monografice:

Grigor, Andrei, *Eugen Simion. Monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Brașov, 2001.

Periodice:

Avram, Sever, *O viziune a logosferei*, „Amfiteatru”, nr. 4 (232), anul XIX, (aprilie 1985);

Băiescu, Ion, *Criticul și creatorul*, „Informația Bucureștiului”, nr. 9782, nr. 9782, anul XXXII, (vineri, 29 martie 1985);

Cliveț, Nicoleta, *Eugen Simion – între certitudinile guelfului și melancoliile ghibelinului*, „Transilvania”, nr. 9, 2014;

Ifrim, Nicoleta, *Ipostaze ale eului critic și "memorie a literaturii" în cărțile vorbite*", „Caiete critice”, nr. 5(307)/2013;

Spiridon, Vasile, *Viața invizibilă a criticilor*, „Ateneu”, nr. 9, anul IV, (septembrie 1993);

Ștefănescu, Alex, *Eugen Simion, la o nouă relectură*, „România literară”, nr. 17, (1-7 mai 2002);

Ștefănescu Alex, *Eugen Simion la o nouă lectură*, „România literară”, nr. 18, (8-14 mai 2002);

Ștefănescu, Alex, *Eugen Simion despre Eugen Simion*, „România literară”, nr. 32, anul XXVI, (25-31 august 1996);

Zaciu, Mircea, *Exilul și împărăția*, „România literară”, anul XV, nr. 11, martie 1982;

Zamfirescu, R., *Eugen Simion: Proza lui Eminescu*, „Iașul literar”, nr. 12, (dec. 1965).